

JAUNIAUSIAM PIETŲ AMERIKOS LIETUVIŠKAM DAIGUI – JAU KETVERI

Profesorius Egidijus Aleksandravičius savo neseniai išleistoje lietuviško pasaulio istorijoje aprašė dar Pirmojo pasaulinio karo priešaušryje išdygusį lietuvišką *Diegą* Buenos Airėse, kurio šiandien Argentinos lietuviai jau nepamena. Praėjo daugiau nei šimtmetis, migracija į Pietų Ameriką jau seniai liovėsi, o štai lietuviški daigai tolimame pietų pasaulyje vis dar dygsta.

Jaunutis, lietuviško pasaulio ir savo kilmės beiėškantis Argentinos miesto Tandilio kolektyvas rudėnį atėšventė jau ketvirtąjį kultūrinės organizacijos „Laisva Lietuva“ gimtadienį.

Miestas indėnišku pavadinimu kadaise brėžė ribą tarp civilizoto europiečių ir laukinio indėnų pasaulio. Įvairiais savo istorijos etapais priėmęs gausius danų, ispanų, italų, vėliau ir žydų, arabų, vokiečių, net ir kaimynų – pietų amerikiečių – būrius, lietuviško pasaulio dalimi Tandilis nebuvo tapęs. Tiesa, Argentinos lietuviai linkę juokauti, kad po kiekvie-

Gabriėlė Petraitytė

nu grindinio akmeniu pasislėpęs lietuvis: nors ir nesirodo, jų vis tiek visur pilna. Jokių abejonių dėl to, kad lietuviai, ieškodami geresnio gyvenimo, ir čia buvo užklydę, žinoma, nekyla, tačiau mūsų lietuviško pasaulio žemėlapyje šis taškas atsirado tik visai neseniai.

Sunku pasakyti, kodėl miestas, garsėjantis derlingomis žemėmis,

įsikūręs vienų seniausių Pietų Amerikos kalnų papėdėje, atokiai nuo triukšmingo sostinės gyvenimo, puikiai išmanusių žemdirbystę, ramaus būdo kraštiečių nepatraukė. Praėjus daugiau nei penkioms dešimtims metų nuo paskutinės emigrantų bangos į šią pietų žemę, Tandilyje apsigyvenę vieni kitų ieškoti ėmėsi lietuvių vaikaičiai ir provaikaičiai. ▶

 Suaugusiųjų kolektyvo
„Laisvės Akmuo“ repeticija

Tandilio bendruomenės nariai teigia visada buvę labai sužavėti lietuviška veikla kituose Argentininos miestuose, tačiau jiems trūko informacijos apie bendruomenių veiklą ir renginius. Tiesa, keli bendruomenės nariai kilę iš Buenos Airių, tad jie ne tik palaikė glaudesnius ryšius su sostinės lietuviškomis organizacijomis, bet ir šeimose buvo išsaugoję kai kurias lietuviškas tradicijas.

Lietuviškas sambūris Tandilyje prasidėjo nuo Banilių šeimos giminių paieškos: „Susitikome vieną kartą su pusseserėmis Florencia ir Soledad, socialiniai tinklai jau buvo pradėję populiarėti, tad tokiu būdu ėmėme ieškoti mūsų pavardės „Banilis“. Tuo metu labiausia mus domino, ar dar yra lietuvių, kurie turėtų tokią pačią pavardę ir, apskritai, kokia mūsų tikroji pavardė, nes juk manoji buvo „Bañiles“, mano pusseserių – „Banilis“, o vėliau pasirodė, kad dar yra ir „Banylis“, – pasakoja dabartinio vaikų šokių kolektyvo

Tandilio bendruomenės nariai teigia visada buvę labai sužavėti lietuviška veikla kituose Argentininos miestuose, tačiau jiems trūko informacijos apie bendruomenių veiklą ir renginius.

„Kaukas“ vadovė Selenė Bañiles, neseniai savo senelio gimtinę atradusi Radviliškio rajone.

Suradus ir parašius Baniliams iš tolimesnių Buenos Airių provincijos kampelių, su jais susisieki aktyvus Argentininos lietuvių

bendruomenės narys, PLB valdybos atstovas Pietų Amerikoje Jonas Kalvelis ir pakvietė dalyvauti garsiojoje kasmetinėje Beriso miesto imigrantų šventėje. Tad susipažinę su Czelnu šeima, taip pat gyvenančia Tandilyje, aktyviau į lietuvišką veiklą įsitraukė ir Baniliai. Iš pradžių Tandilio imigrantų šventėje tik nešė lietuvišką trispalvę, Beriso imigrantų šventėje jie išmoko gaminti lietuviškus patiekalus, taip pat ir lietuviškų šokių žingsnelių. Galiausiai tandiliečiai nusprendė dalyvauti ir Buenos Airių imigrantų šventėje, o iš ten sugrįžę – jau patys pasiryžo Tandilio imigrantų šventei paruošti lietuviško maisto stendą.

Įsisukę į lietuvišką argentiniečių gyvenimą tandiliečiai nusprendė suburti kultūrinę organizaciją. Tandilio lietuviai savo „Laisvos Lietuvos“ gimtadieniu laiko pirmąjį dalyvavimą Tandilio imigrantų šventėje. „Mūsų pirmoji Tandilio imigrantų šventė buvo mums pati pradžia: buvome ką tik sužinoję apie lietuvišką maistą, na, Czelnu šeima žinojo daugiau, jie ir tradicijas buvo išsaugoję. Mes, Baniliai, nežinojome nieko: senelis mirė jaunas – vaikams nieko nespėjo perduoti. Atvažiavęs į Argentiną apie 1930 m., Santjago del Estero provincijoje susipažino su mūsų senele argentiniete, jiedu susitukė, o netrukus jis mirė“, – aiškina S. Banilis.

Po imigrantų šventės tandiliečiai pradėjo rengti bendrus pietus, kvieisti Argentininos lietuvius iš kitų miestų, taip pat pardavinėti maistą. O po metų, 2011 m., Mario Leguizamón'as – šiuo metu aktyvus Beriso bendruomenės narys – paskambino, klausdamas, ar jie nenorėtų šokti. Taip jiems susibūrus, jis kartą atvažiavo išgerti matės ir visi ėmėsi mokytis šokių, todėl pirmojo organizacijos

gimtadienio šventėje jau šoko jų pačių kolektyvas „Laisvės Akmuo“.

Tandilio lietuvaičiai pastebi, kad šokių kolektyvas suteikė naują impulsą, jie atrado naujų tikslų: keliauti ir pristatyti šokius kitoms lietuvių bendruomenėms, o kartais ir kitatautėms. Dabar tautinių šokių tandiliečiai jau mokosi savarankiškai, padedami kitų lietuvių organizacijų, draugų Lietuvoje ir įvairiausių informacijos priemonių. Prie to aktyviai prisideda lietuvių imigrantų vaikaitis – Gustavas Czop'as, į Tandilį atvykęs karinės tarnybos, o pasilikęs dėl meilės. Su tėvais aktyviai dalyvavęs Buenos Airių lietuviškoje veikloje, čia jis perduoda savo žinias jaunesiems tandiliečiams, dar ir kokį vieną kitą lietuvišką žodį išmokydamas.

Labai įdomu stebėti, kaip ši bendruomenė atranda savo lietuvišką tapatybę, jos lietuviška patirtis jau yra visai kitokia nei daugumos kitų Argentinos (o gal net ir visos Pietų Amerikos) lietuviškų organizacijų. Čia dažniausiai bendruomenės mena įvairiausius Lietuvos istorijos laikmečius, daug kur žaižaruoja smetoniškos Lietuvos atspindžiai: galima išgirsti tuometę lietuvišką šneką, sutikti vienu kitiems klijuojamą „komunisto“ lipduką, iš kartos į kartą vaikams ir vaikaičiams perduodamas draugystės arba nepalankias nuostatas, kurių jauniausios kartos stengiasi atsikratyti. O Tandilio „Laisva Lietuva“ tapatinasi su Nepriklausomybės vaikų karta, kuri Lietuvą atranda iš mūsiškos Lietuvos perspektyvos. Besijausdami visai argentiniečiai, jie semiasi lietuviškumo ir pamažu tampa lietuviais kasmet keliaudami į Lietuvą, vis aktyviau įsitraukdami į vietinių ir pasaulinių lietuviškų bendruomenių veiklą. Tandilio jaunimas

Pasivaikščiavimas Tandilio centre su valdybos nariais

Taip susiradę vieni kitus, mūsų tautiečiai ėmė ieškoti ir tos tolimos, ir kartu labai brangios Lietuvos.

Vaikų kolektyvo „Kaukas“ šokių repeticija su vadove Selene

neturi pirmtakų, lietuviškumo šaltinis jam yra nūdienė Lietuva.

Tai, jog tandiliečiai tapatinasi su šiuolaikine Lietuva, parodo ir jų pasirinktas pavadinimas „Laisva Lietuva“. Toks pavadinimas nupiešia akivaizdų mūsų laikų Lietuvos vaizdą – jaunos, nepriklausomos, su kurios naujienomis bei aktualijomis koja kojon žengia ir tandiliečiai. „Nežinojome, kaip pasivadinti. Nenorėjome nei kokio nors autoritetingo asmens

vardo, nei geografinės nuorodos. Tuomet Alfonso Marcus'as iš Beriso pasiūlė „Laisvą Lietuvą“. Jie susibūrė dar Rusijos imperijos laikais, o mes – jau dabartinės laisvos Lietuvos“, – prisimena nuo organizacijos įsteigimo iki šių metų jos prezidentė buvusi Selenė.

Taip susiradę vieni kitus, mūsų tautiečiai ėmė ieškoti ir tos tolimos, ir kartu labai brangios Lietuvos. Vėliau šokių repeticijas pradėję S. Bañiles mamos namo kieme, vis jas perkeldami iš vieno kultūrinio centro į kitą, iš vienos bendro naudojimo salės į kitą, Tandilio lietuviai jau sulaukė ne tik „Laisvos Lietuvos“ ketverių metų gimtadienio, bet ir trejų metų suaugusiųjų šokių kolektyvo „Laisvės

Akmuo“ sukakties, o lygiai prieš metus šiame mieste įsikūrė ir vaikų šokių kolektyvas „Kaukas“, kurio veikloje dalyvauja apie dešimt nuo trejų iki septynerių metų amžiaus vaikų. Šio kolektyvo pasirodymas pabaigė Tandilio lietuvių 2014 metus bei išleido jo narius atostogų. Dabar „Laisva Lietuva“ susiburs vasarį ir aptarę vasaros atostogas imsisi naujų lietuviškų iššūkių 2015 metais. ■

DIEVAS NE TIK ATIMA, JIS IR DUODA

Vėlinių išvakarėse Šv. Mauricijaus (*St. Mauritius*) katalikų bažnyčioje, Naterso (*Naters*) miestelyje, Valio (*Wallis*) kantone, Šveicarijoje, buvo aukojamos šv. Mišios už visus lietuvių tautos mirusiuosius, paminint ir ilgamečio Šveicarijos lietuvių bendruomenės kapeliono, kunigo dr. Jono Juraičio ketvirtąsias mirties metines.

Jau antri metai kun. J. Juraičiui atminti šv. Mišios aukojamos toje bažnyčioje, kuri mena jo žingsnius ir žodžius. Čia kun. J. Juraitis pats aukojo šv. Mišias, sakė pamokslus, rengė koncertus ir rinko parapijiečių aukas Lietuvos sielovadai remti. Prieš šv. Mišias, pagerbiant kapeliono šviesų atminimą, bendruomenės nariai drauge aplankė jo kapą netoliese esančio Gluringeno (*Gluringen*) kaimelio kapinėse, uždegė vėlinių žvakutes.

Kunigą Joną Juraitį gerai pažinojo daugelis Valio (*Wallis*) kantono vietinių gyventojų (čia jis visą gyvenimą dirbo pastoracinį darbą, daug metų dėstė teologiją Sanctus kolegijoje ir valstybinėje gimnazijoje), jį pažinojo visi antrabangiai Šveicarijos lietuviai, jis buvo gerai pažįstamas Europos lietuvių ir jį gerai pažinojo Lietuvos žmonės, kada Lietuvai atgavus nepriklausomybę, jau pensinio amžiaus kun. J. Juraitis sugrįžo 10-čiai metų į Tėvynę; talkino atsikuriant religinėms organizacijoms, dėstė teologiją kunigų seminarijose. Savo veiklai finansuoti kun. J. Juraitis 1998 m. Šveicarijoje įkūrė Fondą Lietuvos sielovadai (*Seelsorge Litauen*) remti.

Po kun. J. Juraičio mirties Fondo veiklą prižiūri jo buvusių mokinių

Kunigas A. Micka

Jūratė Caspersen

sudaryta valdyba, kuri tęsia savo mokytojo pradėtą darbą. Kun. J. Juraitis nenuilstamai rinko Fondui lėšas ir aukas, kaupė vertingas knygas ir aukštą meninę vertę turinčius paveikslus ir skulptūras. Tai leidžia ir šiandien, neliečiant sukaupto kapitalo, kasmet Lietuvos sielovadai skirti apie 30 000 Šveicarijos frankų (apie 80 000 Lt). Pagrindinės Fondo rėmimo sritys – parama lietuviams kunigams ir parapijoms. Fondas taip pat kasmet remia ir Popiežinę šv. Kazimiero kolegiją Romoje.

Šiomet kun. J. Juraičio šviesaus atminimo pagerbimo šv. Mišiose dalyvavo ir svečių iš Lietuvos. Tai buvo kun. J. Juraičio mokiniai – Virginija ir Vygantas Malinauskai, kurie Vilniaus arkivyskupo Gintaro Grušo pavedimu susitiko su Fondo valdytojais pasitarti dėl kun. J. Juraičio atminimo

jamžinimo Šveicarijoje ir Lietuvoje bei perdavė Lietuvos vyskupų konferencijos padėkos laišką už ilgametę Fondo paramą Lietuvos sielovadai.

Šveicarijos lietuvių bendruomenė nėra gausi ir yra pasklidusi po visą Šveicariją, tad šv. Mišios lietuvių kalba čia vykdavo tik kartą per metus, minint Vasario 16-ąją. Netekę savo kapeliono (jau keletą metų ir iki kun. J. Juraičio mirties), Šveicarijoni kviesdavome ir visada sulaukdavome gero ŠLB bičiulio Popiežinės šv. Kazimiero kolegijos Romoje rektoriaus prelato Petro Šiurio. Bet praeitą vasarą atsiveikinome ir su prelatu P. Šiuriu, kuris po 15 metų tarnystės Romoje sugrįžo į Lietuvą.

Ir štai gailestinga Dievo ranka. Šveicarijos lietuviai gavo žinią, kad šių metų lapkričio 15 d. Churo (*Chur*) katedroje į kunigus bus iššventintas tautietis Audrius Micka. Nors tą pačią dieną Šv. Galeno (*St. Gallen*) arenoje vyko Šveicarijos ir Lietuvos futbolo komandų 2016 m. Europos čempionato atrankinės rungtynės, daugelis tautiečių iš Lietuvos, Vokietijos ir Šveicarijos susirinko Churo katedroje stebėti, kaip vyskupas mons. dr. Vitus Huonder'is malda ir rankos uždėjimu iššventino mūsų tautietį į kunigus. Dalyvavusiems šventė paliko neišdildomą šventumo, didingumo ir pakylėjimo įspūdį. Po šventimų liturgijos visi buvo nuoširdžiai pakviesti į kunigų seminariją šventinio aperityvo (*Apero riche*).

Kunigo Audriaus Mickos pirmosios mišios (*Prima Missa*) įvyko lapkričio 16 d. Šv. Maricijaus (*St. Mauritius*) bažnyčioje Sankt Morice (*St. Moritz*). Jį nuoširdžiai sutiko ir sveikino parapijiečiai. O netrukus kun. Audrius parašė ir ŠLB laišką, kuriame prisiekė ištikimą tarnystę savo tautiečiams Šveicarijoje sielovados reikaluose.

Išties *Dievas ne tik atima, jis ir duoda.* ■

Garbingą viešnią Ingridą Jodelienę (centre su gėlėmis) pasitiko nedidelė, bet aktyvi Portlando lietuvių bendruomenė

PORTLANDO LIETUVIŲ PALIKIMUI NEĖEMTA NUGRIMZTI UŽMARŠTIN

„Aš pamilau šitą kraštą, kuris man viską davė, kai čia atvykau, tačiau niekaip negaliu išmesti iš galvos savo gimtinės Lietuvos“, – sakė specialiai į Portlandą iš Los Andželo atskridusi Ingrida Jodelienė, kurios tėtis prof. Vladas Juodeika buvo vienas iš šiame mieste esančio lietuviško kopyltstulpio statytojų.

Šiaurės Vakarų pakrantėje įsikūrusi Oregono valstija ir žinomiausias jos miestas Portlandas daugumai lietuvių asocijuojasi su Arvydu Saboniu, kuris per septynerius savo NBA karjeros metus įtikinamai gynė vie-

Laurynas
R. Misevičius

nintelės „Trail Blazers“ komandos garbę. Galbūt dar kuris nors esate skaitę Lietuvos krepšinio milžino memuarus, kad šiame krašte yra reto grožio gamta su kalnais ir paplūdimiais, puikia žvejyba ir... įvairiausiu alumi, tačiau niūroku

rudeniui ir žiema, kai be perstojo lyja. Būtent čia ir gimė jauniausias Ingridos bei Arvydo sūnus Domantas, ką tik sėkmingai įsiliejęs į kaimyninėje Vašingtono valstijoje esančio Gonzagos universiteto krepšinininkų gretas, jau džiuginantis „Buldogų“ gerbėjus triuškinančiais dėjimais ir taikliais metimais. Ko gero, dar labiau jis kaitina šiam žaidimui neabejingų savo tautiečių kitoje Atlanto pusėje kraują, specialistams vieningai pranašaujant Sabonių pagrandukui neginčytiną lyderio vaidmenį netolimos ateities Nemuno krašto vyrų rinktinėje. Tačiau mažiau žinoma kitos Ingridos – Ivaškaitės-Misevičienės – vadovaujama vietinė JAV lietuvių bendruomenės apylinkė, kurios gretose yra apie šimtas aktyvių mūsų tautiečių, dauguma atvykusių iš Lietuvos per pastaruosius 20 metų. Turbūt dar mažiau skaitytojų yra girdėję, kad rudenį Portlande atvėrė duris ir jauniausia Amerikos lietuvių švietimo tarybos lituanistinė mokyklėlė „Atžalynas“.

Tačiau 1962-aisiais Oregono lietuviai ėmėsi kiek kitokios iniciatyvos, nors jų tikslai ir siekiai buvo tie patys... galbūt Tėvynės ilgesio ir nostalgijos padikuotas neatlygintinas triūsas dėl tautos. Jie prisikalbino vieną žymiausių išėivijos lietuvių architektų, Los Andželo apylinkėse apsigyvenusį Joną Muloką, kuris jau buvo ėmėsis lietuviško katalikiško paveldo darbų Rytinėje pakrantėje. Tuo pat metu menininko suprojektuota Kristaus Atsimainymo bažnyčia buvo pastatyta Niujorke, Kryžiaus kelių kopylčia tėvų pranciškonų sodyboje iškilo Kenebankporte (*Kennebunkport*). Bet kodėl ne kur kitur, o Portlande 1963-ųjų birželį pastatytas jo kopyltstulpis?

„Tegul tai bus ramybės prieglobstis visų žemės tautų žmo-

nėms, tikrai šiandien mums tokios šventovės reikia. Tarp mūsų vyrauja nesantaika ir sielvartas, dėl to reikalinga vietovė, kur žmogaus dvasia gali siekti taikos ir paguodos“, – oficialiame Groto (angl. *The Grotto*) Sopulingosios Motinos katalikų religinės bendruomenės atidarymo ceremonijoje prieš daugiau nei 90 metų sakė Portlando (OR) arkivyskupas Alexander’is Christie, palaimindamas iš kaimyninės Kanados kilusio kun. Ambrose Mayer’io idėją ir pastangas, kuriant šį Servitų ordino sakralinį statinį, kurį iki šiol kasmet aplanko apie 200 tūkstančių tikinčiųjų. Dar 1858 m. Lurde, Prancūzijoje, ligotai mergaitei Bernadetai Subiru (*Bernadette Soubirous*) apsidėjęs šventoji Mergelė Marija. Ilgainiui Lurdas tapo didžiuoju piligrimų centru, į kurį kasmet atvažiuoja milijonai žmonių, o kai kurie jų išgyja nuo sunkiausių ligų. Lurde įvykusio stebuklo garbei Grote pastatytos Dievo Motinos ir jai besimeldžiančios Bernadetos statulos. Panašiai švč. Marija įamžinta ir kitose šalyse, taip pat ir JAV.

Kažin ar bereikia pasakoti apie švč. Mergelės Marijos įtaką lietuvių tikėjimui bei katalikiško medžio apdirbimo meno vaidmenį mūsų kultūroje. O lietuvių kryždirbių palikimas išdidžiai stūkso beveik kiekvienoje Amerikos valstijoje, kur yra apsigyvenę šiek tiek daugiau nei saujelė „paklydusių“ Lietuvos vaikų. Prisiminus išeivijos lietuvių tradicijas, nesudėtinga suprasti, kodėl ir tokioje, rodos, atokioje vietoje kaip Portlandas prieš pusę amžiaus iškilo devynių metrų aukščio koplytstulpis, vienas iš vos keturių (kiti trys – lenkų, vietnamiečių ir filipiniečių, be to, kuriamas dar vienas – meksikiečių – red. past.) skirtingų tautų religinių simbolių Groto parke.

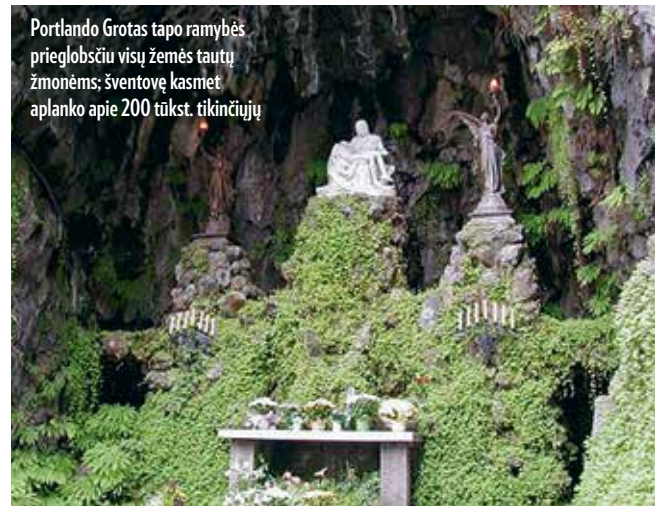
„Galbūt ne visiems likimas lėmė savo gyvenimą praleisti gimtinėje, nugyventi visus metus didesniuose lietuviškuose telkiniuose išeivijoje. Tačiau, kur bebūtume, palikime savo tautinį pėdsaką“, – nepaisant ištisų dešimtmečių, leidžiamų angliškai ir pastaruju metu vis labiau ispaniškai kalbančiame „angelų“ mieste, taisyklinga lietuvių kalba su vos girdima susijaudinimo gaidelė į susirinkusiuosius lapkričio saulėtą popietę Portlando Grote kreipėsi I. Jodelienė. Bet net ir išskirtinai lietuviškoje

Lituanstinė mokyklėlė „Atžalynas“ pirmą kartą duris atvėrė 2014-ųjų metų rugsėjį

Lietuvių kryždirbių palikimas išdidžiai stūkso beveik kiekvienoje Amerikos valstijoje, kur yra apsigyvenę šiek tiek daugiau nei saujelė „paklydusių“ Lietuvos vaikų.

aplinkoje, griežtai tėčiui Vladui prižiūrint, išaugusi ponija Ingrida turbūt tik svajojo, kad lietuviškas išsaugojimas toks svarbus taps ir jos dukrai Audrei Kleven, specialiai atskridusiai į atrestauruoto koplytstulpio pašventinimą iš tolimųjų Havajų. Čikagoje gimęs ir augęs Tėvas Ignacijus Kiselius-Kisel’is, dabar gyvenantis ir tarnaujantis Groto bendruomenei, vadovavo koplytstulpio pašventinimo ceremonijai ir iškilmingoms pamaldoms Sopulingosios Motinos koplyčioje, prisiminė vaikystę „vėjų“ mieste,

Portlando Grotas tapo ramybės prieglobsčiu visų žemės tautų žmonėms; šventovę kasmet aplanko apie 200 tūkst. tikinčiųjų

su pasididživimu pasakojo apie savo lietuvišką kilmę. Džiaugsmo ašaros spindėjo ir Viliaus Žalpio akyse – kubietės ir Amerikos lietuvio sūnaus keletą metų kruopščiai brandintas projektas pagaliau pasiekė finišo tiesiąją... tačiau buvęs ilgametis Portlando lietuvių bendruomenės pirmininkas galantiškai atsisakė jam įteiktų gėlių – jas perdavė gerokai į aštuntąją dešimtį įkopusiam, bet energijos nestokojančiam žemaičiui Algiui Garoliui, kuris vienodai energingai dirbo tiek statant šį koplytstulpį 1962-aisiais, tiek jį atrestauruojant šią vasarą, prabėgus 52 metams! O viešnia iš Los Andželo ceremoniją užbaigė netikėtu siurprizu, pasirodo, Lietuvos dukterų draugijos pirmininkė į Oregoną atvyko ne tuščiomis rankomis, o su surinktomis aukomis koplytstulpio atnaujinimo darbams ateityje. Tad gerieji darbai Grotui ir lietuvių bendruomenei Portlande nesibaigia. Praeitų metų vasarą sugrįžęs į gimtąjį Kauną, įsitikinau, kad tai yra miestas, kuriam priklausau... nesvarbu, kur bebūčiau. O tą lapkričio šeštadienio popietę supratau, kad Portlandas – vieta, į kurią kartą atvykus, be galo sunku išvažiuoti. ■